

SCHRIJVEN IN TOPNIVEAU

Henk Jongsma & Paul Merckx

Schrijfvaardigheid wordt in onze methode in samenhang met andere vaardigheden geoefend. Daarom zullen we eerst kort schetsen hoe *Topniveau* is opgebouwd en hoe ermee wordt gewerkt.¹

1 OPBOUW VAN TOPNIVEAU

De leerlingen hebben, zoals u op het methodeoverzicht (tabel 1) kunt zien, de beschikking over twee boeken: ze werken vanuit een *verwerkingsboek* en raadplegen bij het uitvoeren van de opdrachten regelmatig het *informatieboek*.

TABEL 1: *Methodeoverzicht Topniveau*

INFORMATIEBOEK HAVO/VWO	VIDEO HAVO/VWO
VERWERKINGSBOEK 4/5 HAVO docentenboek + studiewijzer uitwerkingenboek copymasters met uitwerkingen toetsendiskette leerlingendiskette	VERWERKINGSBOEK 4 VWO docentenboek + studiewijzer uitwerkingenboek copymasters met uitwerkingen toetsendiskette leerlingendiskette
	VERWERKINGSBOEK 5/6 VWO docentenboek + studiewijzer uitwerkingenboek copymasters met uitwerkingen toetsendiskette leerlingendiskette

De verwerkingsboeken bestaan uit een aantal leerstofeenheden, die we 'blokken' hebben genoemd. In elk blok staat een aantal samenhangende vaardigheden centraal en elk blok bevat leesteksten en opdrachten die zijn gegroepeerd rond een thema. Hier volgt bijvoorbeeld de blokindeling van het verwerkingsboek voor 4 vwo (tabel 2):

TABEL 2: *Blokindeling van het verwerkingsboek voor 4 vwo*

BLOK	THEMA	VAARDIGHEDEN M.B.T.
1	communicatie	doel en publiek
2	mens en dier	feiten en meningen
3	sport	alinea en kernzin
4	eten en drinken	kritisch lezen
5	lezen	tekstopbouw
6	media	informatieve teksten
7	misdaad en straf	persuatieve teksten

De blokken van de verwerkingsboeken zijn alle op dezelfde wijze en volgens de bekende fasen opgebouwd (tabel 3).

TABEL 3: *Opbouw van de blokken in de verwerkingsboeken*

	OPBOUW PER BLOK	FASE
1	oriëntatie	oriënteren
2	deelopdrachten • lezen • schrijven en spreken • woordenschat / taal- en stijlfouten OF • spelling en interpunctie	voorbereiden / uitvoeren
3	combiopdrachten	uitvoeren
4	evaluatie	reflecteren
5	eindopdrachten	toepassen

Uit dit schema kunt u afleiden waar schrijfvaardigheid in een blok wordt geoefend. De leerlingen beginnen met enkele eenvoudige schrijfoopdrachtjes in de *deelopdrachten*, kunnen een iets moeilijker opdracht als *combiopdracht* maken en schrijven tot slot als *eindopdracht*, op basis van door hen zelf verzamelde informatie, een complete tekst. Elk blok vertoont dus eenzelfde schrijflijn. De methode als geheel is zó opgezet dat van de eenvoudiger tekststructuren naar de moeilijker tekststructuren wordt toegewerkt.

2 STELLINGEN OVER SCHRIJFVAARDIGHEID IN TOPNIVEAU

Nu we de opzet van onze methode in grote lijnen hebben weergegeven, zullen we aan de hand van een zestal stellingen uiteenzetten hoe wij denken over schrijfvaardigheid.

2.1 *Schrijven zonder zinvolle context is hetzelfde als zwemmen op het droge.*

In *Topniveau* hebben we ernaar gestreefd teksten aan te bieden die gebruikt kunnen worden bij het uitwerken van de schrijfoopdrachten. We hebben geprobeerd op twee manieren een verbinding tussen tekstanalyse en schrijfonderwijs tot stand te brengen.

Vooreerst staat in elk blok van de methode een bepaalde tekstsoort centraal. Voordat de leerlingen in een blok aan schrijven toekomen, krijgen zij eerst enkele teksten ter analyse aangeboden. Veel vragen bij die teksten gaan over tekstsoort, structuur en publiekgerichtheid. Door zulke vragen te beantwoorden worden de leerlingen voorbereid op de teksten die ze zelf gaan schrijven. De geanalyseerde teksten dienen zo als theoretisch model voor de zelf te schrijven teksten.

Maar we hebben nog op een andere manier een verbinding tussen de aangeboden teksten en de schrijfoopdrachten gelegd. Alle teksten van een blok zijn gegroepeerd rond een bepaald thema. De schrijfoopdrachten passen ook binnen dat thema. De leerlingen kunnen bij het uitwerken van die opdrachten dan ook heel goed gebruikmaken van het geboden tekstmateriaal. Dat tekstmateriaal heeft dus ook inhoudelijk een functie, namelijk als informatiebron.

2.2 *Ook een tekst die op onderdelen mank gaat, is kreupel.*

Daarom wordt in *Topniveau* erg veel aandacht besteed aan deelvaardigheden. Zoals u hebt gezien in tabel 3 is elk blok op dezelfde wijze opgebouwd. Zo volgt na de afdeling *lezen* telkens de afdeling *schrijven en spreken*. En na de afdeling *schrijven en spreken* wordt nog ruimschoots aandacht besteed aan *woordenschat/taal- en stijlfouten* en *spelling en interpunctie*.

De afdeling *schrijven en spreken* bevat onder meer betrekkelijk eenvoudige schrijfoopdrachten, die bepaalde aspecten van het schrijfproces oefenen en die de leerling kan uitvoeren zonder op zoek te gaan naar informatie die buiten het boek ligt. Zulke eenvoudige schrijfoopdrachten gaan bijvoorbeeld over het maken van een brainstormschema, een schrijfplan, een bronvermelding of een correcte alineaverdeling, of over het schrijven van een pakkende inleiding. Deze schrijfoopdrachten sluiten inhoudelijk aan bij de teksten die aan de afdeling *schrijven en spreken* voorafgaan. Zo moet de leerling bij een artikel over 'dierproeven' een briefje schrijven waarin om meer informatie gevraagd wordt of argumenten formuleren bij een stelling in dat artikel.

We denken dat de leerling door het uitwerken van deze betrekkelijk eenvoudige opdrachten de nodige ervaring en het vereiste zelfvertrouwen opdoet om de grotere schrijfoopdrachten aan te kunnen. Met de grotere opdrachten bedoelen we met name de *eindopdrachten* waarmee elk blok afsluit. Voor zo'n eindopdracht schrijft de leerling, op basis van zelf verzamelde informatie, een complete tekst van een redelijke omvang.

2.3 *Van schrijffouten kun je leren en het verbeteren ervan is nog amusant ook.*

Leerlingen worden in onze methode voortdurend uitgenodigd hun eigen schrijfproduct of het schrijfproduct van een ander nog eens kritisch te bekijken en te verbeteren. We

menen dat het mogelijk is leerlingen een kritischer schrijfhouding aan te leren. Voorwaarde is wel dat de leerlingen niet direct op te veel aspecten tegelijk hoeven te letten.

Bij de deelopdrachten *schrijven* staan telkens expliciet enkele beoordelingspunten vermeld. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan om de publiekgerichtheid van een inleiding, de formulering van enkele argumenten of de formele structuur van de zakelijke brief. Geleid door dergelijke concrete beoordelingspunten en het informatieboek komen de meeste leerlingen, zo blijkt, of ze nu samen of alleen werken, tot een aanvaardbaar schrijfproduct.

Om een kritische schrijfhouding bij de leerlingen te ontwikkelen, hebben we verder, zoals al is vermeld, veel deelopdrachten opgenomen op het gebied van zinsbouw, woordenschat, spelling en interpunctie. Daarnaast bevat de methode een aantal herschrijfteksten waarin allerlei fouten zijn verwerkt, die opgespoord en verbeterd moeten worden. Onder die herschrijfteksten staan, om de leerling op weg te helpen, telkens concrete aanwijzingen. Deze herschrijfopdrachten lenen zich overigens heel goed voor groepswork. Veel leerlingen vinden zo'n concrete 'puzzelopdracht' best wel aardig.

In de schrijfopdrachten wordt bovendien regelmatig verwezen naar het *commentaarschema schrijfopdracht*. Dit commentaarschema, dat in het informatieboek staat, bevat een overzicht van algemene criteria waaraan elk schrijfproduct dient te voldoen. Om de leerlingen vertrouwd te maken met het schema kunt u de leerlingen bijvoorbeeld in groepjes een schrijfproduct laten beoordelen. Elk groepslid kan dan enkele criteria voor zijn of haar rekening nemen.

Topniveau bevat veel opdrachten om tot een goede invulling van het schrijfdossier te komen. We denken dat dit schrijfdossier tot slot ook een bruikbaar instrument is om de leerlingen tot een kritischer schrijfhouding te brengen. In zo'n dossier kunt u immers meerdere versies van een schrijfproduct laten opnemen en beoordelen.

2.4 Het is niet moeilijk informatie te vinden; het is moeilijk bruikbare gegevens te selecteren en te verwerken.

In een goed uitgeruste mediatheek hebben de leerlingen de beschikking over boeken en tijdschriften, Internet, cd-roms, knipselmappen enz. Het zal ze dan ook niet al te veel moeite kosten om informatie over een bepaald onderwerp te verzamelen. Maar dan begint het eigenlijke werk pas. Want: welke informatie gebruik je en welke informatie gooi je weg? hoe bepaal je de kwaliteit van de bronnen waaruit informatie is geput?

Onze methode probeert op twee manieren de leerlingen te helpen bij het moeilijke proces van selectie en verwerking van gegevens. Om te beginnen bieden we per blok een verzameling thematisch samenhangende teksten van goede kwaliteit waaruit de leerlingen kunnen putten en die als startpunt kunnen dienen voor verder onderzoek. Bovendien bevatten met name de grotere schrijfopdrachten (de eindopdrachten dus) een *miniaturstappenplan*. Leerlingen die de opdrachten goed lezen, de stappen in het schrijfproces volgen en de verwijzingen naar het informatieboek serieus nemen, komen een heel eind bij de uitwerking van die opdrachten. Het miniaturstappenplan is ook voor de docent goed bruikbaar: het bevat immers criteria volgens dewelke het schrijfproduct kan worden beoordeeld.

2.5 *Discussie en debat zijn een belangrijke bron van informatie en inspiratie voor een schrijver. Een goed schrijver is in voortdurend debat met zichzelf.*

Discussie en debat kunnen een belangrijke ondersteunende functie bij het schrijven vervullen. In discussie en debat wisselen de leerlingen hun standpunten uit over een bepaald onderwerp, nadat ze zich in dat onderwerp verdiept hebben. De meningsvorming die ontstaat door de uitwisseling en aanscherping van argumenten en tegenargumenten, kan een uitstekende basis zijn voor een betoog of een beschouwing.

In *Topniveau* hebben we geprobeerd, waar mogelijk, integratie van lezen, spreken en schrijven tot stand te brengen. We denken dat leerlingen meer met opdrachten kunnen en willen doen, als ze deze samenhang vertonen.

2.6 *Kennis van de schrijftheorie is voor gewone stervelingen een noodzakelijk goed.*

Volgens Multatuli is schoolgaan funest voor natuurlijk schrijven. Daar zal wel iets in zitten, als het om natuurtalenten van zijn kaliber gaat. Maar voor doorsnee-schrijvers gaat het zeker niet op. Voor hen is schoolse kennis juist een voorwaarde om tot een aanvaardbaar (dat wil zeggen leesbaar) schrijfproduct te komen.

Leerlingen die *Topniveau* gebruiken, werken weliswaar vanuit het verwerkingsboek, maar dienen daarbij voortdurend hun informatieboek te raadplegen. Elke nieuwe afdeling begint immers met enkele theorievragen. En ook tijdens het uitwerken van de overige opdrachten wordt regelmatig naar het informatieboek verwezen.

Door veelvuldig in het informatieboek te lezen krijgen de leerlingen, naar we hopen, steeds meer oog voor de problemen die met het schrijven van een tekst gepaard gaan. Leerlingen die onze methode gebruiken, moeten het informatieboek overigens niet alleen maar raadplegen. Ze moeten er ook telkens, voor elk blok, enkele paragrafen uit leren. We vinden een goede theoretische basis zo belangrijk dat we in alle toetsen enkele theorievragen hebben opgenomen.

NOOT

- 1 Behalve de methode *Topniveau* heeft Uitgeverij Thieme ook de taalvaardigheidsmethode *Kiliaan* voor de tweede fase ontwikkeld. *Kiliaan* is als volgt samengesteld: informatieboek havo/vwo; verwerkingsboek 4 havo; verwerkingsboek 4 vwo; verwerkingsboek 5 havo; verwerkingsboek 5/6 vwo. Bij alle edities zijn docentenhandleidingen, toetsdiskettes, leerlingdiskettes, uitwerkingenboeken en copymasters verkrijgbaar. (Nvdr/op verzoek van de uitgever.)